

Effekter av straffskärpningen
för fridskränkingsbrott

Effekter av straffskärpningen för fridskränkingsbrott

PM

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Denna publikation kan laddas ner från Brottsförebyggande rådets webbplats, www.bra.se/publikationer

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm.
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Författare: Jonas Ring
Produktion: Ordförandet
Tryck: AJ E-print AB

© Brottsförebyggande rådet 2018
URN:NBN:SE:BRA-794

Förord

Brottsförebyggande rådet (Brå) har inom ramen för ett regeringsuppdrag om fridskränkingsbrotten fått i uppgift att analysera hur strafftiderna för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning har utvecklats mot bakgrund av en straffskärpning som trädde i kraft 1 juli 2013. Lagändringen innebar att minimistraffet höjdes och att fler typer av gärningar ska kunna bedömas som grova fridskränkingsbrott. Denna undersökning studerar om det skett några förändringar i de erhållna påföljderna för brott begångna efter lagändringen jämfört med brott som begicks innan lagen ändrades. Studien vänder sig främst till regeringen och rättsväsendets aktörer, men även till andra med intresse för frågan.

Skriftens författare är fil.dr Jonas Ring, utredare verksam vid Brå. Studien har vetenskapligt granskats av professor Anders Nilsson, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Stockholm i oktober 2018

Erik Wennerström
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	6
Brås bedömning	9
Inledning	10
Förändringar i typen av påföljd efter straffskärpningen.....	16
Fängelse för grov kvinnofridskränkning vanligare.....	16
Fängelse för grov fridskränkning vanligare.....	18
Förändringar i strafftid efter straffskärpningen	20
Ökad strafftid för grov kvinnofridskränkning	20
Ökad strafftid för grov fridskränkning.....	21
Utveckling över tid av strafftiden för fridskränkingsbrotten	22
Strafftiden för grov kvinnofridskränkning, satt i relation till antalet brott i domen	24
Strafftiden för grov fridskränkning, satt i relation till antalet brott i domen.....	26
Sammanfattning av resultat från regressionsanalyser.....	27
Slutsatser och diskussion	28
Referenser	30
Bilaga 1. Tabeller	31
Bilaga 2. Figurer.....	35
Bilaga 3. Analys av erhållen strafftid.....	37
Bilaga 4. Förteckning över geografisk indelning i hovrättsområden.....	41

Sammanfattning¹

Brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning infördes i brottsbalken 1998, för att motverka våld i nära relationer. Bestämmelserna om grov kvinnofridskränkning gäller upprepade vålds-, hot eller sexualbrott som förövats av en man mot en kvinna som han är, eller har varit, gift eller sammanboende med. Grov fridskränkning avser samma typ av brottshandlingar men riktade mot en annan typ av närstående person, såsom förälder, barn, syskon eller manlig partner.

En lagändring som trädde i kraft 1 juli 2013 innebar att minimistraflet för dessa brott skärptes från sex till nio månaders fängelse. Regeringen motiverade höjningen med att nio månaders fängelse skulle innebära att straffet på en lägsta nivå bättre återspeglade den samlade brottslighetens straffvärde. Därutöver bedömdes att en höjning av minimistraflet skulle leda till en generell höjning av straffnivån för brotten, vilket ansågs eftersträvansvärt.²

Lagändringen innebar också att fridskränkingsbrotten kunde omfatta skadegörelse av en närståendes egendom, eller överträdelse av ett kontaktförbud, utöver de brottstyper som sedan tidigare kunde utgöra fridskränkingsbrott: brott mot liv och hälsa (BrB kap. 3), brott mot frihet och frid (BrB kap. 4) samt sexualbrott (BrB kap. 6). Skadegörelsebrott (BrB kap. 12) kunde enligt regeringens proposition innebära att brottsoffrets integritet kränktes. Likaså ansågs överträdelse av kontaktförbud innebära en kränkning av integriteten.³

Sammanfattningsvis innebar lagändringen strängare minimistraff och en utvidgning av vilka typer av gärningar som kan utgöra fridskränkingsbrott.

I brottsbalkens beskrivning av de grova fridskränkingsbrotten anges brottets straffskala (det så kallade abstrakta straffvärdet) till fängelse i minst nio månader och högst sex år. Att inte alla personer som döms för sådana brott får fängelse som påföljd, eller att de döms till ett lägre fängelsestraff än minimistraflet, beror på att det är en rad andra bestämmelser i brottsbalken som styr straffmätningen och valet av påföljd.⁴ Det råder presumtion mot fängelse, vilket innebär att domstolen så långt det är möjligt ska välja en icke-frihetsberövande påföljd framför fängelse (se t.ex. Ågren 2018, s. 104f). En fråga är om höjningen av minimistraflet och

¹ En engelsk version av denna sammanfattning finns på Brås webbplats, www.bra.se. Klicka där på fliken *Publikationer*, och skriv sedan in titeln i sökfältet.

² Prop. 2012/13:108, *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning*.

³ Prop. 2012/13:108, se även SOU 2011:85.

⁴ BrB kap. 29–32.

utvidgningen av vilka handlingar som kan utgöra fridskränkingsbrott påverkat påföljdsvalet på så vis att det är större andel av de lagförda efter lagändringen som döms till fängelse. En annan fråga är hur den utdömda strafftiden utvecklats.

Brås uppdrag

Brå har inom ramen för ett regeringsuppdrag om fridskränkingsbrotten fått i uppgift att analysera hur strafftiderna för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning har utvecklats mot bakgrund av lagändringen. För att undersöka om lagändringen haft något genomslag i påföljderna för lagföringar med huvudbrottet grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning görs i denna studie en analys av data från lagföringsregistret.

Syftet är att jämföra påföljderna för personer lagförda för brott som begåtts vid något tillfälle under en period före lagändringen med påföljderna för personer lagförda för motsvarande brott som inträffat under en period efter lagändringen.

Frageställningarna är följande:

- Har andelen personer som dömts till fängelse blivit större efter lagändringen bland de lagförda för grov fridskränkning respektive kvinnofridskränkning?
- Har straffskärpningen medfört att det skett någon förändring i de utdömda strafftiderna för personer dömda till fängelse för dessa brott?

Undersökningen avser att belysa om det skett några förändringar i påföljderna för dessa brott mellan perioderna. I analysen tas hänsyn till gruppen lagförda gärningspersoners ålderssammansättning, tidigare brottsbelastning, förekomst av andra brott vid sidan av huvudbrottet i den aktuella lagföringen samt könsfördelning.

Tillvägagångssätt

Samtliga lagföringar med huvudbrotten grov kvinnofridskränkning eller grov fridskränkning från åren 2009–2017 har sammanställts i en datafil. Lagföringarna för respektive brottstyp har delats in i två grupper, beroende på om brottet inträffade före eller efter att lagändringen trädde i kraft (1 juli 2013). Därefter har undersökts om det skett några förändringar i påföljderna mellan de två grupperna.

I analysen tas hänsyn till gärningspersonernas ålder och kön, antal brott i lagföringen samt antal tidigare lagföringar de närmast föregående fem åren (före aktuell lagföring). Genom ett viktning förfarande (så kallad standardvägning) har de två grupperna likställts vad gäller åldersfördelning, könsfördelning, kategoriserat antal brott i lagföringen samt kategoriserat antal tidigare antal lagföringar. Detta har gjorts för att kunna utesluta att eventuella skillnader i påföljder mellan grupperna påverkats av förändringar i dessa faktorer. I tabeller redovisas även resultat för respektive brottstyp utifrån det ursprungliga (oviktade) materialet. De viktade resultaten ligger överlag nära de oviktade uppgifterna. Resultaten nedan är enligt det viktade materialet.

Fängelse något vanligare som påföljd

Vissa skillnader i huvudpåföljd kan observeras efter att lagen ändrades. En uppgång av andelen gärningspersoner som dömts till fängelse⁵ som huvudpåföljd kan observeras för både grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning, men det rör sig om förhållandevis små skillnader.

- Av dem som lagfördes för grov kvinnofridskränkning som begåtts före lagändringen var det 75 procent som dömdes till fängelse, jämfört med 79 procent av de personer som lagfördes för samma brott när det begåtts efter ändringen.
- För personer lagförda för grov fridskränkning ökade andelen dömda till fängelse från 61 till 66 procent.

Strukturen i påföljderna med fängelse som den dominerande påföljden, följt av skyddstillsyn, är väsentligen densamma före och efter lagändringen.

Stora skillnader i fängelsestraffens längd

När det gäller strafftiderna för de gärningspersoner som fått huvudpåföljden fängelse⁶ har lagändringen däremot haft en tydlig effekt. Mellan de två studerade tidsperioderna har det skett en klar förskjutning mot att fler personer fått minst nio månaders fängelse (det nya minimistraffet). Den andel som dömts till minst nio månaders fängelse, istället för sex månader, har ökat kraftigt:

- Den andel av de fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning som dömts till minst nio månaders fängelse har ökat från cirka 54 till 94 procent.
- Den andel av de fängelsedömda för grov fridskränkning som dömts till minst nio månaders fängelse har ökat från cirka 58 till 94 procent.

Detta har även bidragit till att den genomsnittligt utdömda strafftiden för dessa typer av brott har ökat. I genomsnitt handlar det om en ökning av strafftiden på cirka två månader, för bägge brottstyper.

- Den genomsnittliga strafftiden för grov kvinnofridskränkning har ökat från i genomsnitt 10,2 månader (median 10 månader) till 12,1 månader (median 12 månader).
- Den genomsnittliga strafftiden för grov fridskränkning har ökat från i genomsnitt 11,9 månader (median 10 månader) till 13,8 månader (median 12 månader).

Trenden är tydlig: För brott begångna efter lagändringen har det blivit vanligare med längre fängelsestraff, såväl för grov kvinnofridskränkning som för grov fridskränkning.

Studien omfattade även regressionsanalyser av utdömd strafftid för respektive brottstyp. Analyserna har utöver ovan nämnda kontrollvariabler (ålder, kön, antal brott i domen och tidigare brottsbelastning) även omfattat en regional variabel bland de oberoende variablerna, i syfte att ta hänsyn till eventuella regionala skillnader i brottsligheten och den utdömda strafftiden. Den regionala variabeln gäller vilken hovrätts geografiska

⁵ Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

⁶ Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

upptagningsområde som den dömande tingsrätten tillhör (hovrättsområde). Därutöver ingick en oberoende variabel som angav om brottet inträffade före eller efter straffskärpningen. Analysen leder till samma slutsats som ovan, nämligen att straffskärpningen inneburit att fängelsestraffen i genomsnitt blivit längre. Resultaten gäller oavsett region.

Brås bedömning

En första slutsats av studien är att lagändringen inte tycks haft någon större påverkan på fördelningen av de olika typerna av huvudpåföljd som förekommer i lagföringarna för de aktuella brottstyperna. En viss ökning kan dock observeras för andelen lagförda som dömdes till fängelse, en andel som var relativt hög redan före lagändringen. Den andra slutsatsen är att den andel av de fängelsedömda som fått minst nio månaders fängelse, som förväntat ökat kraftigt efter straffskärpningen. Den tredje slutsatsen är att strafftiderna för den majoritet av de lagförda gärningspersonerna som dömts till påföljden fängelse påverkats på så vis att strafftiden i regel blivit längre efter straffskärpningen. Resultatet får anses ligga i linje med intentionerna bakom lagändringen.

Inledning

För att motverka våld i nära relationer infördes brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i brottsbalken 1998. Sedan 2008 har det skett en minskning av såväl antalet anmälningar som antalet uppklarade brott och lagföringar för grov kvinnofridskränkning. Med anledning av det har Brå fått i uppdrag att studera utvecklingen av grov kvinnofridskränkning och analysera orsakerna till det minskade antalet anmälda, uppklarade och lagförda brott.⁷ Brå skulle även analysera hur strafftiderna för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning hade utvecklats, mot bakgrund av den straffskärpning som trädde i kraft 2013.⁸

Föreliggande studie behandlar den sistnämnda delen av uppdraget. Studien fokuserar på påföljderna för personer lagförda för dessa brottstyper.⁹ Analysen gäller de utdömda påföljderna och strafftiden för brott som inträffat före respektive efter lagändringen.

Bakgrund

Den utredning som låg till grund för lagstiftningen om fridskränkingsbrotten hade sitt fokus på mäns våld mot kvinnor (SOU 1995:60). Bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning gäller upprepade vålds-, hot eller sexualbrott som förövats av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift eller sammanboende med inom en parrelation. Grov fridskränkning avser samma typ av brottshandlingar men riktade mot en annan ”närstående person”. Med det menas föräldrar, barn, syskon eller andra släktingar till gärningspersonen (prop. 1997/98:55, s. 79). Det kan också handla om fall där en kvinna begår brottet mot en man som hon har en relation med, eller kränkningar inom en samkönad parrelation (Andersson 2016, s. 28). Enligt statistiken över anmälda brott gällande grov fridskränkning handlar det i majoriteten av anmälningarna om brott mot flickor under 18 år eller pojkar under 18 år, två grupper som drabbas i ungefär lika stor utsträckning.¹⁰

⁷ I uppdraget ingår att belysa om utvecklingen kan ha påverkats av hur bestämmelsen tillämpas i olika delar av rättskedjan, användningen av andra närliggande brottsrubriceringar eller förändringar i anmälningsbenägenheten eller den faktiska utsattheten för dessa brott. Brå ska även i möjligaste mån analysera om den observerade utvecklingen och orsakerna till utvecklingen även gäller grov fridskränkning.

⁸ Regleringsbrevet för Brå 2017.

⁹ Övriga delar i uppdraget behandlas i en annan rapport.

¹⁰ Antalet anmälda brott rubricerade som grov fridskränkning var cirka 1 680 år 2017. De flesta gällde brott mot personer under 18 år. Totalt gällde 40 procent brott mot flickor under 18 år, 41 procent brott mot pojkar under 18 år, 13 procent brott mot kvinnor 18 år eller äldre och 7 procent brott mot män 18 år eller äldre. Fram till år 2011 ökade antalet anmälda fall av grov fridskränkning (till cirka 1 950) för att därefter minska. När det gäller grov kvinnofridskränkning uppgick antalet anmälda brott till cirka 1 880 år 2017. Det är en minskning från den högsta noteringen på cirka 2 730 anmälda brott år 2008. (Det ska nämnas att i lagföringsstatistiken, som denna undersökning bygger på, finns det inte några uppgifter om de brottsdrabbades ålder eller kön.)

Lagen gällande fridskränkingsbrotten var vid sitt införande unik till sin konstruktion, eftersom den anger att flera enskilda, i sig straffbara, handlingar tillsammans kan utgöra ett grovt brott.¹¹ Fridskränkingsbrott finns inte av normalgraden, utan endast som grova.

Lagen ändrades 2013

En lagändring som trädde i kraft 1 juli 2013 innebar att minimistraflet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning höjdes från sex till nio månaders fängelse.¹² Regeringen motiverade höjningen med att nio månaders fängelse skulle innebära att straffet på en lägsta nivå bättre återspeglade den samlade brottslighetens straffvärde. Därutöver bedömdes att en höjning av minimistraflet skulle leda till en generell höjning av straffnivån för brotten, vilket ansågs eftersträvansvärt.¹³ Lagändringen innebar vidare att skadegörelse och brytande av kontaktförbud kom att läggas till den lista över brottstyper som kan utgöra grund för att bedöma brotts handlingar som grova fridskränkingsbrott. Att skada eller förstöra en närstående persons egendom, eller att bryta mot ett kontaktförbud ska enligt den ändrade lagen kunna bedömas som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning, vid sidan av de brottstyper som sedan tidigare kan utgöra fridskränkingsbrott: brott mot liv och hälsa (BrB kap. 3), brott mot frihet och frid (BrB kap. 4) samt sexualbrott (BrB kap. 6). Skadegörelsebrott kunde enligt regeringens proposition innebära att brottsoffrets integritet kränks.¹⁴ Likaså ansågs överträdelse av kontaktförbud innebära en kränkning av integriteten. Sammanfattningsvis innebar lagändringen ett strängare minimistraflet och en utvidgning av vilka typer av gärningar som kan utgöra fridskränkingsbrott.

I brottsbalkens beskrivning av de grova fridskränkingsbrotten (BrB kap. 4a §) anges brottets straffskala (det så kallade abstrakta straffvärdet) till fängelse i minst nio månader och högst sex år. Men alla personer som döms för sådana brott får inte fängelse som påföljd. Det beror på att det är andra bestämmelser i brottsbalken som påverkar straffmätningen och valet av påföljd, vilket innebär att påföljden kan bestämmas till något annat än fängelse, eller att strafftiden blir kortare än minimistraflet. Domstolen kan döma till en lindrigare påföljd om det bedöms föreligga skäl för det, enligt en rad olika regler.¹⁵ Det råder så kallad presumtion mot fängelsestraff. Fängelse anges vara den svåraste påföljden (BrB 30 kap. 1 §) och är en påföljd som ska användas i sista hand (prop. 1987/88:120 s. 99). Domstolen ska alltid, innan den dömer till fängelse, pröva om inte villkorlig dom eller skyddstillsyn är en tillräcklig påföljd med hänsyn tagen till brottets straffvärde. Vid valet av påföljd ska rätten fästa särskilt avseende

¹¹ För en beskrivning av fridskränkingsbrotten som rättslig konstruktion, se Andersson (2016).

¹² Den nuvarande lagtexten i BrB kap. 4, 4 a § lyder: "Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse i lägst nio månader och högst sex år. Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff."

¹³ Prop. 2012/13:108, *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning*.

¹⁴ Prop. 2012/13:108, se även SOU 2011:85.

¹⁵ I brottsbalken finns bestämmelser som styr bedömningen av brottets straffvärde (BrB 29 kap. 1–3 §§), straffmätningen (BrB 29 kap. 4–7 §§) och påföljdsvalet (BrB 30 kap.) samt bestämmelser om överlämnande till särskild vård (BrB 31 kap.) och överlämnande till särskild vård för unga (BrB 32 kap.). Se tex. Åklagarmyndigheten 2007, s. 64ff, Ågren 2018.

vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse (BrB 30 kap. 4 §). Rätten ska därvid beakta de omständigheter – de så kallade bilighets-skälen – som anges i BrB 29 kap. 5 §. Där uppräknas ett antal skäl som kan föranleda ett lindrigare straff.¹⁶

I brottsbalken beskrivs även en rad förhållanden som vid bedömningen av straffvärdet anger att ett brott ska bedömas som allvarligt och som i förlängningen kan tala för ett fängelsestraff. Ett antal försvärande omständigheter anges, till exempel om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet eller om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig (BrB 29 kap. 2 §). Vidare kan tidigare brottsbelastning hos en person påverka valet av påföljd. Utöver brottslighetens straffvärde och art får rätten alltså, vid övervägandet om fängelse-påföljd, beakta om den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott (BrB 30 kap. 4 §).

En fråga är om höjningen av minimistraffet och utvidgningen av vilka handlingar som kan utgöra fridskränkingsbrott påverkat påföljdsvalet på så vis att det är större andel av de lagförda efter lagändringen som döms till fängelse. En annan fråga är hur den utdömda strafftiden utvecklats.¹⁷

Syfte och frågeställningar

För att undersöka om lagändringen för brotten grov kvinnofrids- respektive fridskränkning haft något genomslag i påföljderna i lagföringar med dessa som huvudbrott, görs i denna studie en analys av data från lagföringsregistret.¹⁸ Syftet är att jämföra påföljderna för personer lagförda för brott som begåtts före respektive efter lagändringen.

Frågeställningarna är följande:

- Har andelen personer som döms till fängelse blivit större efter lagändringen, bland de lagförda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning?
- Har straffskärpningen medfört att det skett någon förändring i de utdömda strafftiderna för personer dömda till fängelse för dessa brott?

Studien avser att belysa om det skett några förändringar i påföljderna för dessa brott. I analysen tas hänsyn till de lagfördas ålderssammansättning, antalet brott i den aktuella lagföringen, tidigare brottsbelastning samt könsfördelning. Syftet är att kunna kontrollera att eventuella förändringar i påföljder mellan de studerade tidsperioderna inte beror på förändringar

¹⁶ Till exempel om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde. Ett annat skäl är om den tilltalade förorsakas men, till följd av att han eller hon blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning eller drabbas av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning. En annan förmildrande omständighet är om en ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks. Ett mer allmänt formulerat skäl är "om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar" (BrB 29 kap. 5 §). För unga personer gäller särskilda bestämmelser vid påföljder. Om någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. För brott som någon begått efter det att han eller hon fyllt arton, men innan han eller hon fyllt tjuogoett år, får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det (BrB 30 kap. 5 §). Personer som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning ska i första hand dömas till en annan påföljd än fängelse (BrB 30 kap. 6 §).

¹⁷ Höjningen av minimistraffet till nio månader kan möjligen tendera att påverka det så kallade straffmättningsvärdet för brotten i en höjande riktning, vilket skulle kunna leda till att en större andel av de lagförda döms till fängelse.

¹⁸ I lagföringsregistret ingår fällande domslut i tingsrätt samt godkända strafförelägganden och meddelade åtalsunderlåtelse från åklagare.

vad gäller dessa övriga faktorer. Tidsmässigt avgränsas analysen till lagföringar från åren 2009–2017. En annan avgränsning är att undersökningen fokuserar på om påföljderna förändrats i och med lagändringen, inte på om den ändrade lagen medfört förändringar i karaktären eller sammansättningen på de handlingar och fall som rättsväsendet bedömt vara grov frids- eller kvinnofridsbrott.¹⁹

Metod och material

Samtliga lagföringar med huvudbrotten grov kvinnofridskränkning eller grov fridskränkning från åren 2009–2017 har sammanställts i en datafil. Den innehåller uppgift om datum för brotten, huvudpåföljd samt antal andra brott (så kallade bibrott) i lagföringen, vid sidan av huvudbrottet. Vidare finns det uppgifter om de lagförda ålder (vid tidpunkten för brottet), kön och tidigare brottsbelastning (antal lagföringar de föregående fem åren).

En översikt med beskrivande uppgifter om personerna lagförda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning ges i tabell B1 i bilaga 1. Tabellen visar bland annat att de allra flesta av de lagförda för brotten är mellan 21 och 59 år, att det är relativt vanligt med fler än ett brott i lagföringen, och att detsamma gäller tidigare brottsbelastning. En skillnad mellan grupperna lagförda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning är att den förstnämnda gruppen per definition enbart innehåller män, medan den sistnämnda även innehåller kvinnor (22 %).

I analysen har de lagförda personerna för respektive brottstyp först indelats i två grupper, beroende på om brottet inträffade före eller efter att lagändringen trädde i kraft (1 juli 2013). Därefter har undersökts om det är några skillnader i de påföljder de två grupperna erhållit.²⁰ I analysen tas hänsyn till gärningspersonernas ålder och kön, antalet brott i lagföringen samt antalet tidigare lagföringar de föregående fem åren (före aktuell lagföring). Sådana faktorer har vissa samband med påföljderna. Det hänger samman med att domstolen vid bedömningar av påföljd har att ta hänsyn till den samlade brottsligheten i ärendet och även eventuell tidigare brottslighet, liksom personernas ålder, eftersom det exempelvis finns särskilda regler som styr valet av påföljd för unga lagöverträdare. Vidare har tidigare studier visat att män tenderar att dömas till fängelse i högre utsträckning än kvinnor (se t.ex. Brå 2017a), vilket möjligen kan bero på att handlingarnas allvarlighetsgrad tenderar att vara högre när män är förövare, eller att rättsväsendet ser lindrigare på kvinnors brott. Sammantaget innebär detta att det är befogat att kontrollera att eventuella skillnader mellan grupperna i fråga om påföljder inte påverkats av förändringar i nämnda faktorer. Genom ett viktning förfarande (så kallad standardvägning) har de två grupperna likställts vad gäller åldersfördelning, könsfördelning, antal brott i lagföringen samt tidigare antal lagföringar. Gruppen individer med brott som inträffat efter lagändringen har viktats om, så att den fått samma sammansättning vad gäller dessa faktorer som gruppen med brott som inträffat före lagändringen. I huvudtexten redovisas resultaten för det viktade materialet, om inte annat anges. I ett flertal tabeller i bilaga redovisas även resultat för respektive brottstyp utifrån det ursprungliga (oviktade) materialet.

¹⁹ Karaktären på de grova kvinnofridskränkningens brotten beskrivs i en annan rapport.

²⁰ Analyserna har gjorts med hjälp av dataprogrammet IBM SPSS.

När det gäller analysen av lagförda för grov kvinnofridskränkning har följande variabler använts vid viktningförfarandet: kategoriserad ålder vid brottet (15–20, 21–59, 60– år), kategoriserat antal brott i lagföringen (1, 2, 3 eller fler) samt kategoriserat antal tidigare lagföringar (0, 1, 2 eller fler).²¹ Samma variabler har använts vid viktningen av materialet gällande lagförda för grov fridskränkning, med skillnaden att även kön (man eller kvinna) ingår i viktningförfarandet samt att den äldsta ålderskategorin utgörs av personer i åldern 55 år eller äldre vid analysen av samtliga lagförda för brottet, och åldern 50 år när det gäller fängelsedömda. Den lägre åldersgränsen för den äldsta ålderskategorin beror på att det var så pass få individer bland de lagförda för denna brottstyp som vid brottet var 60 år eller äldre.

Specialanalys av fängelsestraffens längd

I bilaga 3 redovisas en specialanalys. Den består av regressionsanalyser av utdömd strafftid för fängelsedömda för respektive brottstyp. Som oberoende variabler används ovan nämnda faktorer (ålder, antal brott i domen och antal tidigare lagföringar, samt, vad gäller grov fridskränkning, kön).²² Utöver dessa ingår även en regional variabel i analysen. Variabeln baseras på vilken hovrätts upptagningsområde den dömande tingsrätten tillhör.²³ Den är indelad i sex hovrättsområden: Svea, Göta, Skåne och Blekinge, Västra Sverige, Nedre Norrland samt Övre Norrland. Vilka län och kommuner som ingår i respektive område anges i bilaga 4.²⁴ Motivet till att ha med den variabeln i analysen är att kunna ta hänsyn till eventuell inverkan av regionala variationer i brottsligheten på resultaten, men även att tidigare studier tyder på regionala skillnader i straffmätningen. Sannolikheten att dömas till fängelse befanns exempelvis vara större bland tingsrätter i hovrättsområdet för Västra Sverige och Göta hovrättsområde, medan sannolikheten var mindre bland tingsrätter i Svea hovrättsområde och hovrättsområdet för Övre Norrland (Brå 2017a, s. 3).²⁵ Undersökningen studerade domar i tingsrätt, men det ansågs ändå intressant att göra en indelning av dessa efter hovrättsområde ”i den meningen att hovrätten som högre instans kan ses som en sorts kulturbärare av den domstolskultur som råder i de tingsrätter som ingår i hovrättsområdet” (Brå 2017a, s. 17).

Slutligen ingår i regressionsanalyserna även en tudelad oberoende variabel som anger om brottet inträffat före eller efter straffskärpningen. Variabeln är central, eftersom analysen syftar till att undersöka om denna variabel har någon effekt på utdömd strafftid (till exempel att strafftiden ökat) vid kontroll av en eventuell inverkan på strafftiden från övriga oberoende variabler i regressionsmodellerna. Analyserna kommenteras ytterligare i anslutning till resultaten.

²¹ Olika viktvariabler har beräknats beroende på om analysen gäller samtliga personer lagförda för brottet eller endast de individer som dömdes till fängelse.

²² De oberoende variabler som används är kategoriserade i så kallade dummyvariabler (Hardy 1993).

²³ Domar i tingsrätt kan överklagas till hovrätt. Det finns sex hovrätter: Svea hovrätt i Stockholm, Göta hovrätt i Jönköping, Hovrätten över Skåne och Blekinge i Malmö, Hovrätten för Västra Sverige i Göteborg, Hovrätten för Nedre Norrland i Sundsvall och Hovrätten för Övre Norrland i Umeå. Varje hovrätt har sitt geografiska upptagningsområde (domkrets) som omfattar tingsrätterna och deras domkretsar inom området.

²⁴ Förteckningen är hämtad från förordning (1992:128) om hovrätternas domkretsar. För uppgift om vilka tingsrätter som ingår i respektive hovrättsområden, se Brå 2017a, s. 28.

²⁵ Studien studerade dömda i tingsrätt för samtliga typer av brott perioden 2010–2015.

Disposition

I den närmast följande delen undersöks om det mellan de studerade tidsperioderna skett några förändringar i den *typ av påföljd* som gärningspersonerna erhållit, uppdelat efter huvudbrott (grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning). I den andra delen följer en analys av de utdömda *fängelsestraffens längd*, före respektive efter straffskärpningen. Studien avslutas med en summering och avslutande bedömning.

Förändringar i typen av påföljd efter straffskärpningen

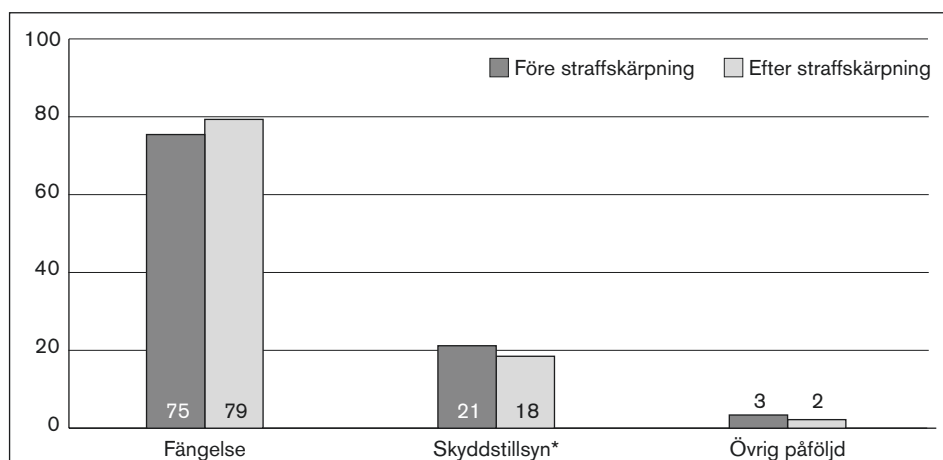
I detta avsnitt redovisas hur påföljderna fördelar sig bland de lagförda för fridskränkingsbrotten före och efter lagändringen. Redogörelsen inleds med resultaten för grov kvinnofridskränkning för att därefter övergå till påföljderna för grov fridskränkning.

Fängelse för grov kvinnofridskränkning vanligare

Den klart dominerande påföljden för brottet grov kvinnofridskränkning är fängelse (figur 1). En stor majoritet av de lagförda gärningspersonerna – vilka som tidigare nämnts uteslutande utgörs av män – döms till denna påföljd. I figuren visas resultatet för det viktade materialet, vilket innebär kontroll av eventuella skillnader (mellan perioderna) i gärningspersonernas ålderssammansättning, förekomsten av ett eller flera brott i lagföringen samt tidigare brottsbelastning (antalet lagföringar de senaste fem åren). Vid sidan av fängelse är skyddstillsyn den vanligaste påföljdstypen, vilket cirka en femtedel av gärningspersonerna erhållit.

Efter straffskärpningen syns en viss ökning av andelen personer som dömts till fängelse (från 75 till 79 %) samt en minskning av andelen dömda till skyddstillsyn (från 21 till 18 %). Andra påföljder är sällsynta och har dessutom minskat, från tre till två procent.

Figur 1. Huvudpåföljd för personer lagförda för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott, uppdelat på om brottet inträffat före eller efter straffskärpningen. Viktat material. Procent.

* Inklusive skyddstillsyn med fängelse i högst 3 månader, skyddstillsyn med särskild behandlingsplan eller skyddstillsyn med samhällstjänst.

I tabell 1 ges en mer detaljerad redovisning av fördelningen av påföljder för grov kvinnofridskränkning före respektive efter straffskärpningen.²⁶ Det kan noteras att antalet personer som lagförts för brott begångna efter lagändringen är påtagligt färre än antalet lagförda personer som begick brottet före lagändringen.

Tabell 1. Huvudpåföljd för personer lagförda för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott, uppdelat på om brottet inträffade före eller efter straffskärpningen. Viktat material. Procent.

	Grov kvinnofridskränkning	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=1 270)	(N=682)
Fängelse	75,4	79,2
Rättspsykiatrisk vård	1,1	1,5
Skyddstillsyn med fängelse ≤ 3 mån.	1,1	0,9
Skyddstillsyn med särskild behandlingsplan	14,8	12,6
Skyddstillsyn med samhällstjänst	2,4	2,2
Skyddstillsyn	2,8	2,8
Villkorlig dom med samhällstjänst	1,7	0,7
Villkorlig dom	0,3	0,1
Ungdomsvård/Ungdomstjänst	0,1	0,0
Åtalsunderlåtelse	0,2	0,0
Totalt	100,0	100,0

När det gäller påföljderna är skyddstillsyn en påföljd som kan kombineras med andra typer av åtgärder, varav skyddstillsyn med särskild behandlingsplan är vanligast (tabell 1). Det kan tyda på att missbruk inte är ovanligt bland dessa gärningspersoner. Före straffskärpningen var det cirka 15 procent av de lagförda som fick denna påföljd, och efter straffskärpningen var det 13 procent. Påföljderna skyddstillsyn i kombination med fängelsestraff (högst tre månader) respektive skyddstillsyn i kombination med samhällstjänst är mer sällsynta (cirka 1 % respektive 2 % fick dessa påföljder). Andra ovanliga påföljder är rättspsykiatrisk vård, villkorlig dom, villkorlig dom med samhällstjänst och ungdomsvård eller ungdomstjänst (siffrorna varierar mellan 0 % och knappt 2 %). För flera av dessa syns en minskande tendens efter straffskärpningen; andelen som fått villkorlig dom med samhällstjänst har till exempel mer än halverats (från 1,7 till 0,7 %).

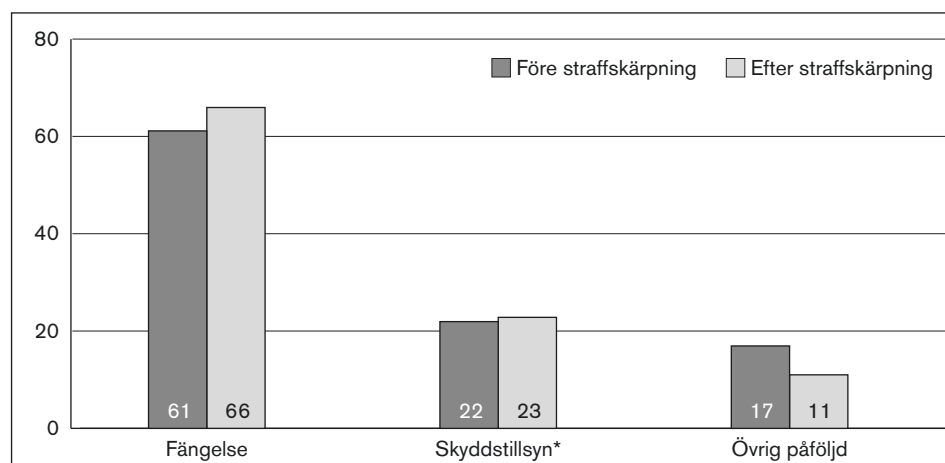
Om andelen personer som dömts till fängelse läggs samman med den mindre andel personer som återfinns i påföljds-kategorin skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader (cirka 1 %) var det sammanlagt 76,5 procent som fick någon av dessa fängelsepåföljder före straffskärpningen, jämfört med 80,1 procent efter skärpningen.

²⁶ I tabellen listas påföljderna rangordnade efter mest ingripande påföljd. Rangordningen utgår från en lista som används i kriminalstatistiken vid fastställandet av huvudpåföljd. Fängelse klassificeras som den mest ingripande påföljden (Brå 2017b, s. 10). I tabell B2 i bilaga 1 visas oviktade uppgifter om fördelningen av påföljder. Resultaten ligger nära de viktade uppgifterna.

Fängelse för grov fridskränkning vanligare

Jämfört med grov kvinnofridskränkning ser påföljdsprofilen delvis annorlunda ut bland personer som lagförts för grov fridskränkning. Bland dessa är andelen fängelsedömda jämförelsevis mindre, medan inslaget av någon annan påföljd än fängelse eller skyddstillsyn är större (figur 2). Den andel som fått fängelse har dock ökat med fem procentenheter i samband med straffskärpningen, från 61 till 66 procent, och den andel som fått skyddstillsyn är mer stabil (22 respektive 23 %), medan den andel som fått någon annan typ av påföljd däremot minskat med sex procentenheter (från 17 till 11 %).

Figur 2. Huvudpåföljd för personer lagförda för grov fridskränkning som huvudbrott, uppdelat på om brottet inträffat före eller efter straffskärpningen. Viktat material. Procent.

* Inklusivt skyddstillsyn med fängelse i högst 3 månader, skyddstillsyn med särskild behandlingsplan eller skyddstillsyn med samhällstjänst.

Av dem som lagförts för grov fridskränkning har andelen fängelsedömda ökat bland såväl män som kvinnor. Bland männen har andelen ökat från 67 procent till 72 procent, och bland kvinnorna från 41 procent till 45 procent.

Vid en mer detaljerad indelning i påföljder syns ökade andelar personer som dömts till fängelse eller skyddstillsyn med fängelse (tabell 2). Slås dessa andelar samman handlar det om en påtaglig ökning från cirka 62 till 70 procent av de lagförda som fått en påföljd som innebär en fängelsevistelse. Även de andelar personer som dömts till rättspsykiatrisk vård eller skyddstillsyn med samhällstjänst har ökat. Dessa två påföljder har ökat med mellan cirka två och fyra procentenheter. För övriga påföljdstyper är det istället fråga om minskningar, till exempel mer än en halvering av andelen lagförda personer som fått villkorlig dom med samhällstjänst (från 11,8 till 4,7 %). Sammanfattningsvis är den huvudsakliga tendensen en ökning av de påföljder som anses vara mest ingripande.

Tabell 2. Huvudpåföljd för personer lagförda för grov fridskränkning som huvudbrott, uppdelat på om brottet inträffade före eller efter straffskärpningen. Viktat material. Procent.

	Grov fridskränkning	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=620)	(N=320)
Fängelse	61,1	66,1
Rättspsykiatrisk vård	1,9	3,8
Skyddstillsyn med fängelse ≤ 3 mån.	1,0	4,1
Skyddstillsyn med särskild behandlingsplan	7,3	4,7
Skyddstillsyn med samhällstjänst	5,8	10,0
Skyddstillsyn	7,9	3,8
Villkorlig dom med samhällstjänst	11,8	4,7
Villkorlig dom	1,6	1,3
Ungdomsvård/Ungdomstjänst	1,5	1,6
Åtalsunderlåtelse	0,2	0,0
Totalt	100,0	100,0

Förändringar i strafftid efter straffskärpningen

I det följande fokuseras på om den utdömda strafflängden förändrats, bland de fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning eller grov fridskränkning. Som nämnts innebar straffskärpningen en höjning av minimistraflet från sex till nio månaders fängelse (medan maxstraflet ligger oförändrat på sex år). Frågan är om detta har haft någon inverkan på strafftiden.

Ökad strafftid för grov kvinnofridskränkning

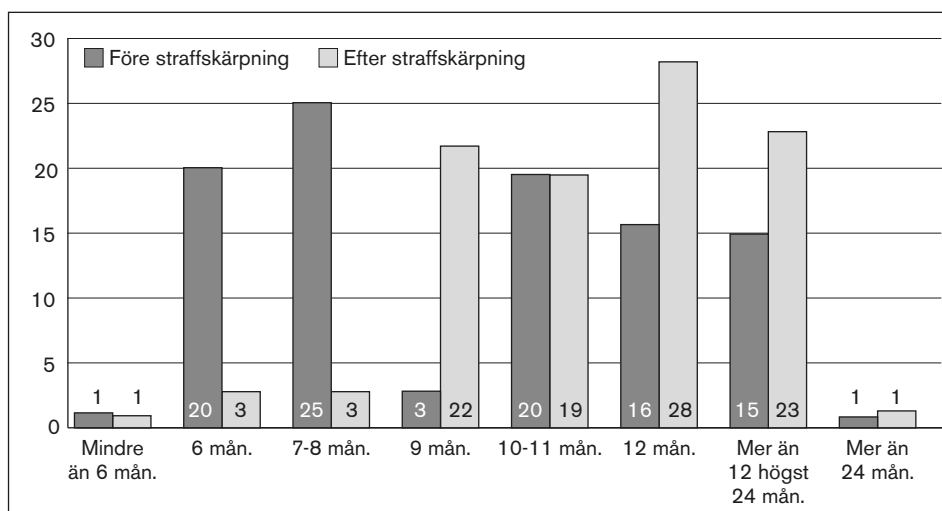
Höjningen av minimistraflet från sex månaders fängelse till nio har – i enlighet med vad som kunde förväntas – gett utslag i de utdömda fängelsestraffens längd. I figur 3 har strafftiderna kategoriserats.²⁷ Andelen som dömts till exakt sex månaders fängelse, liksom andelen som dömts till mellan sju och åtta månaders fängelse, har reducerats kraftigt efter straffskärpningen. Istället har det skett en markant förskjutning uppåt av andelen som fått nio månaders fängelse (från 3 till 22 % av de fängelsedömda). Dessutom har andelen som fått 12 månaders fängelse ökat påtagligt, liksom andelen som erhållit en strafftid på mer än ett år upp till 24 månader. Man ser således en ökning även av de längre straffen på ett års fängelse eller mer.

Bland fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning som inträffat före straffskärpningen, erhöll drygt hälften (54 %) en strafftid på minst nio månader. Det kan alltså konstateras att det redan före höjningen av minimistraflet inte var ovanligt med minst nio månaders fängelse. Denna andel har ökat till knappt 94 procent av dem som dömts till fängelse för samma typ av brott som inträffat efter straffskärpningen.²⁸

²⁷ Den kategoriserade indelningen av strafftidens längd följer med viss modifikation den indelning som används i den officiella kriminalstatistiken (tabell 430, Domslut med påföljd fängelse efter brott och fängelse tidens längd i månader).

²⁸ Enligt tabell B3, viktat material (bilaga 1). Tabellen visar en jämförelse av de kategoriserade strafftiderna enligt det oviktade respektive viktade materialet. Resultaten för det oviktade materialet skiljer sig inte nämnvärt från det viktade.

Figur 3. Den utdömda fängelse tidens längd för personer dömda till fängelse* för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Viktat material. Procent.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Före straffskärpningen var den genomsnittliga utdömda strafftiden 10,2 månader, och efter straffskärpningen 12,1 månader. Motsvarande medianvärden för antalet fängelsemånader var 10 månader före straffskärpningen och 12 månader efter den (tabell B4, bilaga 1). Medianvärdena ligger således nära medelvärdena ifråga om antalet utdömda fängelsemånader.

Även när gruppen dömda till skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader inkluderas bland fängelsedömda, liknar resultaten i stor utsträckning de ovan redovisade. Före straffskärpningen erhöll 53 procent en strafftid på minst nio månader, och efter den är siffran 92 procent. Den genomsnittliga strafftiden har ökat från cirka 10 till 12 månader (tabell B5 och B6 i bilaga 1).

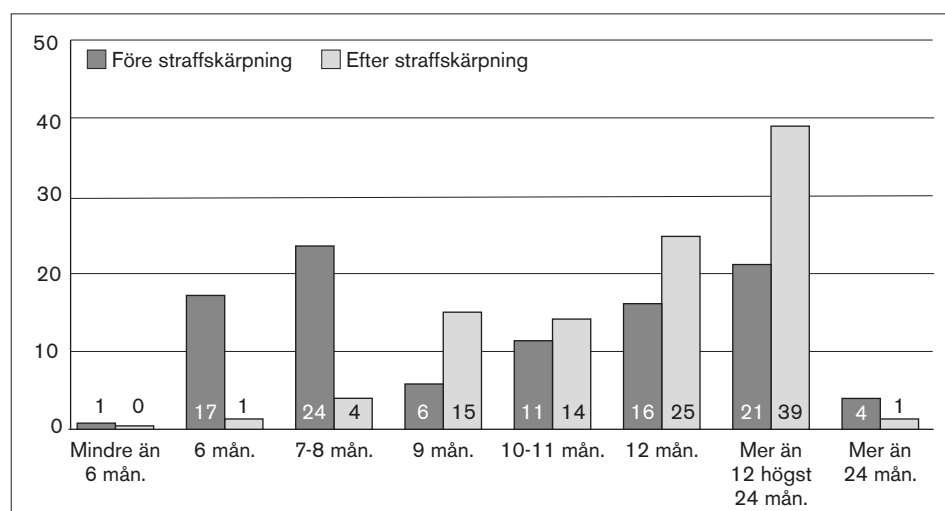
Ökad strafftid för grov fridskränkning

Den utdömda fängelse tiden har genomgått påtagliga förändringar också för dömda för grov fridskränkning (figur 4). Andelen som blivit dömda till sex månader, liksom sju till åtta månader, har minskat kraftigt under den senare perioden (från 17 % till 1 %, respektive från 24 % till 4 %). Samtidigt har det blivit märkbart vanligare med strafftider inom intervallet nio månader upp till två år. Inte minst har andelen med strafftid på mer än 12 och upp till 24 månader ökat i storlek (från 21 % till 39 %).

Sammantaget var det drygt 58 procent av de fängelsedömda för grov fridskränkning som fick minst nio månaders fängelse för brott begångna före lagändringen jämfört med 94 procent för brott som begåts efter det att minimistraffet höjdes.²⁹ Bland män dömda till fängelse ökade andelen från 58 till 96 procent och bland kvinnor från 63 till 85 procent.

²⁹ I tabell B7 och B8 (i bilaga 1) visas tabeller med oviktade och viktade material.

Figur 4. Den utdömda fängelsetidens längd bland personer dömda till fängelse* för grov fridskränkning som huvudbrott. Viktat material. Procent.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Före straffskärpningen var den genomsnittliga strafftiden för grov fridskränkning 11,9 månader (median 10) jämfört med 13,8 månader (median 12) under efterkommande period (tabell B8 i bilaga 1). Strafftiden har ökat för både män och kvinnor. Bland fängelsedömda män ökade den genomsnittliga strafftiden från cirka 12 till 14 månader (median 10 respektive 12 månader) och bland kvinnor från cirka 11 till 12 månader (median 10 respektive 12 månader).

Inkluderas individer som fick skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader i beräkningarna (gällande fängelsedömda), var det sammanlagt cirka 58 procent som fick minst nio månaders strafftid för brott som begåtts före lagändringen. Sedan dess har andelen ökat till 90 procent (tabell B9, bilaga 1). Det genomsnittliga antalet utdömda fängelsemånader har ökat från 11,7 till 13,3 (tabell B10, bilaga 1).

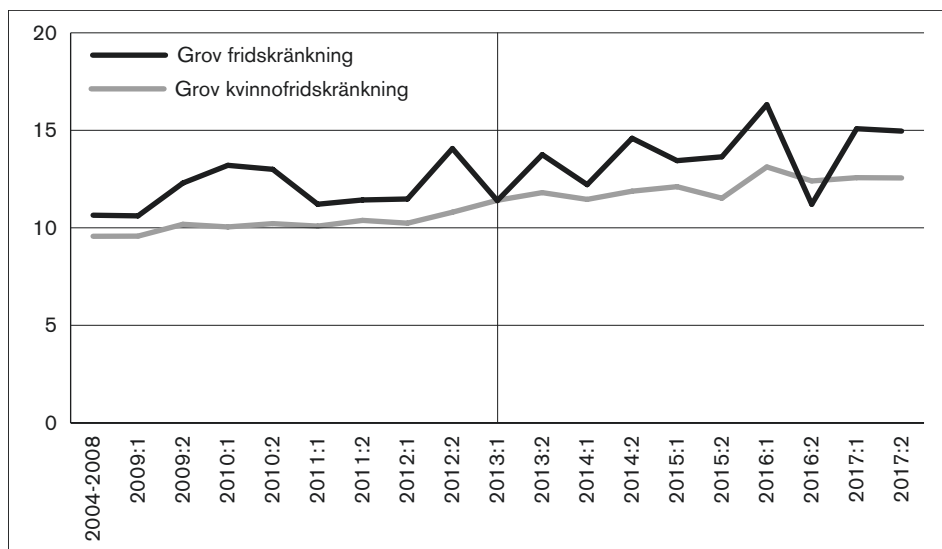
Utveckling över tid av strafftiden för fridskränkingsbrotten

I detta avsnitt redovisas en mer detaljerad bild av utvecklingen av den genomsnittliga strafftiden över tid. I figur 5 visas det genomsnittliga antalet utdömda fängelsemånader för personer dömda till fängelse för fridskränkingsbrotten, när tidpunkten för brotten delats in halvårsvis. Motivet till denna indelning är att straffskärpningen gäller brott som inträffade efter juni 2013, och frågan är om det syns någon förändring i omedelbar anknytning till detta. Åren 2004–2008 har slagits samman i en gemensam kategori, på grund av att det var relativt få individer i materialet³⁰ som dömdes för brott begångna så långt bak i tiden (i förhållande till tidpunkten för domen). Närmast kommenteras resultaten för grov kvinnofridskränkning, och därefter behandlas utvecklingen för grov fridskränkning.

³⁰ Som nämnts består det analyserade materialet av individer som lagfördes för fridskränkingsbrott någon gång under perioden 2009–2017.

När det gäller den genomsnittliga strafftiden för fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning är trenden ökande under perioden. För brott som inträffade första halvåret 2009 var genomsnittet knappt 10 månader, jämfört med drygt 12 månader för brott som begicks andra halvåret 2017.³¹ Ökningen av den genomsnittliga strafftiden påbörjades dock redan före straffskärpningen. Mellan första halvåret 2012 och första halvåret 2013 ökade strafftiden från cirka 10 månader till drygt 11 månader. Därefter låg genomsnittet relativt stabilt på något under 12 månader under en begränsad period, för att sedan öka ytterligare.

Figur 5. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader för personer dömda till fängelse* för grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning som huvudbrott, efter tidpunkt för brottet, indelat halvårsvis. Sista period då den gamla lagstiftningen gällde är markerad med ett streck. Viktat material.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Notera: Åren 2004–2008 har slagits samman i en kategori, på grund av det var relativt få individer i de aktuella materialen (lagförda 2009–2017) med en brottstidpunkt som inträffade någon gång under dessa år.

En första tänkbar förklaring till att den genomsnittliga strafftiden började öka för brott begångna andra halvåret 2012 och första halvåret 2013, det vill säga relativt nära in på tidpunkten för straffskärpningen, är att en viss andel av gärningspersonerna som befanns skyldiga till dessa brott dömdes först efter straffskärpningen. Trots att personer ska dömas enligt den lag som gällde vid tidpunkten för brottet kan det möjligen finnas en tendens att de som dömdes efter straffskärpningen kom att få strängare straff, vilket kan ha inverkat på utvecklingen av strafftiden. En indelning av personerna som begick brottet andra halvåret 2012 eller första halvåret 2013 i två grupper, en som dömdes före straffskärpningen och en som dömdes efter, ger dock inget stöd för denna hypotes, då det endast var marginella skillnader i den genomsnittliga strafftiden mellan grupperna.³² En andra tänkbar hypotes är att domstolarna redan före straffskärpningen tenderat att döma strängare, om den då förestående straffskärpningen fått dem att börja se allvarigare på brotten. Domarna kan exempelvis tagit intryck av den debatt som föregått lagstiftningen. Huruvida så är fallet går dock inte att avgöra utifrån dessa data. En tredje tänkbar förklaring, som kanske

³¹ De oviktade och viktade resultaten är likartade. Figur B1 i bilaga 2 visar oviktade uppgifter.

³² Genomsnittet var 11,0 månader för den första gruppen, jämfört med 11,3 för den andra.

förefaller mer trolig, är att det rör sig om tillfälligheter som ger variationer mellan de enskilda mätpunkterna.³³ Slutsatsen är att det mest rättvisande är att jämföra nivåskillnader i strafftiden under en längre period före och efter straffskärpningen.

När det gäller den genomsnittliga strafftiden för fängelsedömda för grov fridskränkning uppvisar den tämligen kraftiga fluktuationer över tid (figur 5). Det hänger samman med att det är jämförelsevis färre personer som ingår vid varje mättillfälle, vilket ger större utrymme för tillfälliga variationer, vilket talar än tydligare för att man bör beakta genomsnittliga nivåer under längre perioder före och efter straffskärpningen (vilket också är det som görs i övriga delar av rapporten). I och med straffskärpningen skedde emellertid en viss ökning av strafftiden (från drygt 11 till 14 månader). Därefter är tendensen att strafftiden ökat ytterligare. För brott som begicks andra halvåret 2017 var genomsnittet cirka 15 månader.

Slutligen kan konstateras att det genomsnittliga antalet fängelsemånader nästan genomgående har legat högre för grov fridskränkning än för grov kvinnofridskränkning. Vad det beror på går inte att utläsa ur resultaten. En eventuell förklaring kan vara att de brottsliga handlingarnas karaktär och allvarlighetsgrad tenderar att skilja sig åt för respektive brottstyp, men det går inte att avgöra utifrån denna studie. Det som dessa resultat sammantaget visar är att andelen som döms till fängelse är mindre bland lagförda för grov fridskränkning. Men å andra sidan tenderar fängelsestraffen att vara längre för grov fridskränkning än för grov kvinnofridskränkning.

Strafftiden för grov kvinnofridskränkning, satt i relation till antalet brott i domen

I detta avsnitt undersöks den genomsnittliga utdömda strafftiden för personer som dömts till fängelse³⁴ för grov kvinnofridskränkning, uppdelat efter tidpunkten för brottet (före eller efter straffskärpningen), antalet brott i domen, förekomsten av tidigare lagföringar samt ålder vid brottet (om personen då var högst 20 år eller minst 21 år). Inte minst är det relevant att se hur resultaten ser ut för personer med endast ett brott i domen – det vill säga grov kvinnofridskränkning och inget annat brott utöver detta – och som saknar tidigare brottsbelastning. Uppgifterna i tabell 3 avser individer som var minst 21 år vid brottstillfället. Eftersom det gäller grov kvinnofridskränkning var samtliga gärningspersoner män.

Ett mönster i resultaten är att strafftiderna ökat efter straffskärpningen, för samtliga redovisningsgrupper i tabellen. Gruppen personer med endast ett brott i domen och som inte lagförts någon gång tidigare under de senaste fem åren, är den som i första hand är intressant att studera, eftersom straffet då uppenbarligen endast avser brottet grov kvinnofridskränkning. Den genomsnittliga strafftiden före straffskärpningen för denna grupp var 9,4 månader. För brott som inträffat efter straffskärpningen hade den

³³ Studeras en motsvarande halvårsindelning av den andel av de fängelsedömda som fick minst nio månaders fängelse, framgår att före straffskärpningen var andelen som högst andra halvåret 2012 vad gäller grov kvinnofridskränkning (figur B2 i bilaga 2). Det kan möjligen indikera att brotten var av mer allvarlig art vid det tillfället. Vidare illustrerar figuren, i enlighet med de tidigare kommenterade resultaten, att det skett en kraftig ökning av den andel som fick minst nio månaders fängelse efter straffskärpningen. Studeras medianvärdena för fängelsetiden efter halvårsvis indelning framkommer också att värdena tenderar att ligga högre efter straffskärpningen.

³⁴ Påföljden skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader ingår inte.

genomsnittliga strafftiden ökat till 10,7 månader. Sett till medianvärdena var ökningen 2 månader. Strafflängden har således ökat för brottet.

Tabell 3. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader (medelvärde och median) för män (minst 21 år vid brottet) dömda till fängelse för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Uppdelat efter tidigare lagföringar (de senaste 5 åren), tidpunkt för brottet (före eller efter straffskärpning 1 juli 2013) samt antal brott i den aktuella fängelsedomen.

			Ingen tidigare lagföring		Minst en tidigare lagföring	
			Inträffade brottet före eller efter straffskärpning?			
			Före	Efter	Före	Efter
Antal brott i aktuell dom	Ett brott	Medel	(N=200) 9,4	(N=139) 10,7	(N=216) 9,3	(N=121) 11,4
		Median	8,0	10,0	8,0	10,0
	Två brott	Medel	(N=67) 9,8	(N=40) 13,0	(N=83) 9,9	(N=73) 11,5
		Median	8,0	12,0	9,0	10,0
	Tre eller fler brott	Medel	(N=122) 10,9	(N=57) 12,8	(N=226) 11,4	(N=96) 13,8
		Median	10,0	12,0	10,0	12,0

Vidare kan noteras att det generella mönstret är att strafftiden tenderar att öka med antalet brott i domen. När det gäller förekomsten av tidigare lagföringar är bilden däremot mer splittrad, vilket tyder på att antalet brott i domen har större betydelse.

Det är förhållandevis få bland de fängelsedömda som var i åldern 15–20 år vid brottet (totalt 57 personer). Eftersom denna grupp är liten redovisas resultaten endast uppdelat på antal brott i domen (tabell 4).³⁵ Bland de fängelsedömda unga männen med endast ett brott i domen (grov kvinnofridskränkning) syns en viss ökning: före straffskärpningen var den genomsnittliga strafftiden cirka 9 månader medan den var 11 månader efter densamma. För gruppen med fler än ett brott i domen är det däremot ingen ökning av strafftiden. Men som framgår av tabellen är det endast ett fåtal unga individer som blivit dömda efter det att minimistraffet höjdes, vilket gör det svårt att dra några långtgående slutsatser.

Tabell 4. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader (medelvärde samt median) för män (ålder vid brottet 15–20 år) dömda till fängelse för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Uppdelat efter tidpunkten för brottet (före eller efter straffskärpning 1 juli 2013) samt antalet brott i den aktuella fängelsedomen.

			Inträffade brottet före eller efter straffskärpning?	
			Före	Efter
Antal brott i aktuell dom	Ett brott	Medel	(N=11) 8,8	(N=6) 11,0
		Median	8,0	9,0
	Två eller fler brott	Medel	(N=33) 11,9	(N=7) 11,0
		Median	12,0	10,0

³⁵ Vid ett alltför litet antal individer blir det annars endast enstaka individer i vissa celler, i en finfördelad tabell.

Sett till hela gruppen personer i åldern 15–20 år som dömts till fängelse för grov kvinnofridskränkning har strafftiden inte ökat; den genomsnittliga strafftiden var cirka 11 månader såväl före som efter straffskärpningen.

Strafftiden för grov fridskränkning, satt i relation till antalet brott i domen

I detta avsnitt görs motsvarande analyser som i det föregående av strafftiden i relation till antalet brott i domen. För grov fridskränkning särredovisas resultaten dessutom även efter könstillhörighet, eftersom såväl män som kvinnor finns bland de dömda.

I tabell 5 visas den genomsnittliga strafftiden för män som dömdes till fängelse för grov fridskränkning och var minst 21 år vid brottet, uppdelat efter antalet brott i domen respektive förekomsten av tidigare lagföringar. Det är genomgående en klart stigande trend när det gäller strafftiderna före och efter lagändringen. Gruppen män med endast ett brott i domen (det vill säga grov fridskränkning) och som saknade tidigare brottsbelastning de senaste fem åren dömdes före straffskärpningen till i genomsnitt 10,5 månader och efter straffskärpningen till i genomsnitt 11,5 månader.

Tabell 5. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader (medelvärde och median) för män (minst 21 år vid brottet) dömda till fängelse för grov fridskränkning som huvudbrott. Uppdelat efter tidigare lagföringar (de senaste 5 åren), tidpunkten för brottet (före eller efter straffskärpning 1 juli 2013) samt antalet brott i den aktuella fängelsedomen.

		Ingen tidigare lagföring		Minst en tidigare lagföring		
		Inträffade brottet före eller efter straffskärpning?		Inträffade brottet före eller efter straffskärpning?		
		Före	Efter	Före	Efter	
Antal brott i aktuell dom	Ett brott		(N=69)	(N=27)	(N=38)	(N=25)
		Medel	10,5	11,5	10,1	10,9
	Median	9,0	12,0	8,0	9,0	
	Två brott		(N=38)	(N=36)	(N=29)	(N=15)
		Medel	12,0	13,9	10,9	13,2
	Median	9,0	12,0	9,0	12,0	
Tre eller fler brott		(N=114)	(N=68)	(N=72)	(N=45)	
	Medel	13,8	16,0	11,7	14,6	
Median	12,0	15,0	10,0	12,0		

I tabell 6 visas uppgifter om genomsnittlig utdömd strafftid för kvinnor som var minst 21 år vid brottet och dömdes till fängelse för grov fridskränkning, uppdelat på tidsperiod och antal brott i domen. Eftersom antalet kvinnor dömda till fängelse för grov fridskränkning är relativt litet, görs ingen uppdelning efter antalet tidigare lagföringar i tabellen. För kvinnor med endast ett brott i domen, det vill säga grov fridskränkning, har den genomsnittliga strafftiden inte ökat (närmare 12 månader före straffskärpningen mot drygt 11 månader efter den). Däremot har den ökat för kvinnor med två eller fler brott i domen (från cirka 11 till 14 månader).

Tabell 6. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader (medelvärde samt median) för kvinnor (i åldern minst 21 år vid brottet), dömda till fängelse för grov fridskränkning som huvudbrott. Uppdelat efter tidpunkten för brottet (före eller efter straffskärpningen 1 juli 2013) samt antalet brott i den aktuella fängelsedom.

		Inträffade brottet före eller efter straffskärpning?	
		Före (N=22)	Efter (N=11)
Antal brott i aktuell dom	Ett brott		
	Medel	11,8	11,4
	Median	10,0	10,0
	Två eller fler brott		
	Medel	11,1	13,6
	Median	9,5	12,0

De fängelsedömda för grov fridskränkning som var i åldern 15–20 år vid brottet utgörs av ännu färre personer (totalt 26 personer). Samtliga personer i denna grupp utgjordes av män. Eftersom gruppen är liten blir det i en finfördelad tabell endast enstaka individer i vissa celler, och därför redovisas resultaten enbart i text. Oavsett antalet brott i domen har den genomsnittliga strafftiden i denna grupp inte ökat i och med straffskärpningen. Bland dem med endast ett brott i domen var den genomsnittliga strafftiden cirka 9 månader såväl före som efter straffskärpningen, och för de unga med fler än ett brott i domen var motsvarande siffra 11 månader. Eftersom det endast handlar om en handfull individer som dömts efter straffskärpningen går det inte att dra några långtgående slutsatser.

Sammanfattning av resultat från regressionsanalyser

I bilaga 3 undersöks med hjälp av multipel regressionsanalys om straffskärpningen gett utslag i form av längre fängelsestraff bland de fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning. Syftet är bland annat att ta hänsyn till eventuella regionala variationer i strafftiden (mätt genom hovrättsområde). Sammanfattningsvis visar resultaten att höjningen av minimistraffet förlängt den genomsnittliga strafftiden för brott begångna efter straffskärpningen, vid kontroll av eventuella effekter från de övriga variablerna i regressionsmodellerna (ålder, antal brott i domen, tidigare lagföringar samt hovrättsområde, och vad gäller grov fridskränkning även variabeln könstillhörighet). Den skattade förlängningen av strafftiden ligger i intervallet drygt 1,5 till knappt 2 månader, både för de som dömts för grov kvinnofridskränkning och de som dömts för grov fridskränkning. Resultaten ligger nära de tidigare redovisade jämförelserna. Specialanalysen i bilagan bidrar med att visa att straffskärpningen medfört längre straff, oavsett vilken region i landet den dömande tingsrätten ligger i (det vill säga vilket hovrättsområde som tingsrätten tillhör).

Slutsatser och diskussion

Totalt sett är det vissa skillnader mellan vilken typ av huvudpåföljd som personer lagförda för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning erhållit under de två studerade perioderna (före respektive efter lagändringen den 1 juli 2013). En uppgång i andelen som dömts till fängelse³⁶ som huvudpåföljd kan observeras för båda brottstyperna. För grov kvinnofridskränkning var det 75 procent av gärningspersonerna som dömdes till fängelse för brott begångna före lagändringen, jämfört med 79 procent efter lagändringen, enligt det viktade materialet som tar hänsyn till ett antal faktorer (ålder, antal brott i lagföringen, tidigare lagföringar samt kön), för att kontrollera dessas eventuella inverkan. Motsvarande siffror bland lagförda för grov fridskränkning är 61 respektive 66 procent. Strukturen med fängelse som den dominerande påföljden, följt av skyddstillsyn, är väsentligen densamma före som efter lagändringen. Resultatet är inte oväntat, eftersom straffskärpningen främst kan antas inverka på strafflängden för fängelsedömda; andelen av de lagförda som dömdes till fängelse var i majoritet även före lagändringen. Samtidigt visar resultaten på en tendens till att straffskärpningen ökat benägenheten att döma till mer ingripande påföljder, eftersom den andel som dömts till flertalet icke-frihetsberövande påföljder har minskat sedan lagändringen.

När det gäller strafftiderna för de gärningspersoner som fått huvudpåföljden fängelse har lagändringen haft en tydlig effekt. Det har skett en klar förskjutning mot att fler personer fått minst nio månaders fängelse för brott begångna efter straffskärpningen. Andelen som dömts till minst nio månaders fängelse, istället för minst sex månader, har ökat kraftigt. Bland fängelsedömda för grov kvinnofridskränkning har andelen ökat från cirka 54 till 94 procent. Motsvarande siffror för grov fridskränkning är en ökning från 58 till 94 procent. Även den genomsnittligt utdömda strafftiden har stigit. Det har blivit vanligare med längre fängelsestraff för såväl grov kvinnofridskränkning som grov fridskränkning. När det gäller grov kvinnofridskränkning påbörjades emellertid en ökning av den genomsnittliga strafftiden redan före tidpunkten för straffskärpningen, för att sedan öka ytterligare.

³⁶ Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Slutsatser från studien är att lagändringen lett till en viss ökning av andelen fängelsdömda under perioden efter lagändringen. Samtidigt har höjningen av minimistraffet från sex till nio månader som förväntat medfört att en klart större andel av de fängelsdömda fått minst nio månaders fängelse. De genomsnittliga strafftiderna för de som dömts till påföljden fängelse har också förändrats på så vis att de i regel blivit längre efter straffskärpningen. I genomsnitt handlar det om cirka två månaders längre straff. Förändringarna är i linje med intentionerna bakom lagändringen.

I vilken mån de längre straffen påverkats av en eventuell förändring av de brottsliga handlingarnas karaktär har inte undersökts här. En annan rapport kommer däremot att närmare belysa vilken typ av handlingar som förekommer i domar om grov kvinnofridskränkning.

Avslutningsvis kan konstateras att antalet personer som lagförts för brott som begåtts efter straffskärpningen är klart mindre än motsvarande antal före straffskärpningen. Inför lagändringen 2013 framförde Lagrådet synpunkten att en höjning av minimistraffet till nio månader kunde antas leda till en viss återhållsamhet hos åklagare och domstolar när det gäller att bedöma om gärningar utgör grov frids- eller kvinnofridskränkning.³⁷ Det är möjligt att det av denna anledning skett en förskjutning mot att rubricera brottshandlingarna som de enskilda typer av brott som ligger till grund för fridskränkingsbrotten, istället för att kvalificera den samlade brottsligheten som ett fridskränkingsbrott. Det kan i sin tur ha lett till en minskning av antalet personer som lagförts för grova frids- och kvinnofridskränkingsbrott. Sett till kriminalstatistiken började minskningen av antalet lagföringar emellertid flera år innan straffskärpningen trädde i kraft, vilket talar emot en sådan tolkning.

³⁷ Prop. 2012/13:108, s. 28f.

Referenser

Andersson, M. (2016). *Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning: fridskränkingsbrotten som rättslig konstruktion*. Uppsala: Iustus förlag.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017a). *Enhetligt dömande i tingsrätter. En statistisk analys av andelen fängelsedomar*. Kortanalys 3/2017. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2017b). *Kriminalstatistik 2016. Personer lagförda för brott. Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Djurfeldt, G. m.fl. (2003). *Statistisk verktygslåda. Samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Hardy, M. A. (1993). *Regression with dummy variables. Quantitative applications in the social sciences, 07-093*. Newbury Park, California: Sage.

Proposition 1987/88:120. *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*.

Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*.

Proposition 2012/13:108. *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning*.

SOU 1995:60. *Kvinnofrid*. Slutbetänkande av Kvinnovaldskommisionen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2011:85. *Fridskränkingsbrotten och egenmäktighet med barn*. Betänkande av Fridskränkingsutredningen. Stockholm: Fritzes.

Ågren, J. (2018). *Brott och straff. En grundbok i straffrätt*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Åklagarmyndigheten (2007). *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*. Stockholm: Åklagarmyndigheten.

Bilaga 1. Tabeller

Tabell B1. Uppgifter om personer lagförda för grov kvinnofridskränkning (uteslutande män) respektive grov fridskränkning (uppdelat på kön och samtliga), åren 2008–2017. Procent (%) eller medelvärde.

		Grov kvinno- fridskränkning (män)	Grov fridskränkning (samtliga)	Grov fridskränkning (män)	Grov fridskränkning (kvinnor)
		N=1 952 (om inte annat anges)	N=940 (om inte annat anges)	N=736 (om inte annat anges)	N=204 (om inte annat anges)
Andel av de lagförda vars brott inträffade efter straff- skärpningen (1 juli 2013)		35 %	34 %	34 %	33 %
Ålder vid brottet	Medelvärde	35,9	35,2	34,8	36,7
Antal brott i lagföringen	Medelvärde	2,9	3,2	3,4	2,4
Antal tidigare lagföringar senaste 5 åren	Medelvärde	1,8	1,2	1,5	0,2
Ålder vid brottet	15–20 år	5 %	10 %	12 %	2 %
	21–59 år	93 %	89 %	87 %	94 %
	60+ år	3 %	1 %	1 %	3 %
Antal brott i lagföringen	Ett	47 %	34 %	30 %	47 %
	Två	18 %	21 %	21 %	22 %
	Tre eller fler	35 %	45 %	49 %	31 %
Antal tidigare lagföringar senaste 5 åren	Noll	44 %	62 %	54 %	90 %
	En	21 %	15 %	17 %	6 %
	Två eller fler	35 %	23 %	28 %	4 %
Myndighetslän (för domstol eller åklagarkammare)	Stockholm	26 %	31 %	29 %	38 %
	Västra Götaland	16 %	15 %	16 %	12 %
	Skåne	11 %	11 %	12 %	7 %
	Övrigt län	47 %	43 %	43 %	43 %
Hovrättsområde*	Svea	42 %	48 %	46 %	55 %
	Göta	17 %	13 %	12 %	15 %
	Skåne och Blekinge	12 %	11 %	12 %	7 %
	Västra Sverige	19 %	18 %	20 %	14 %
	Nedre Norrland	7 %	7 %	8 %	4 %
	Övre Norrland	3 %	3 %	3 %	3 %
Andel dömda till fängelse (exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader)		77 %	64 %	70 %	44 %

* Notera angående variabeln Hovrättsområde: Endast personer lagförda genom domslut ingår. Grov kvinnofridskränkning N=1 950, Grov fridskränkning (samtliga) N=930, Grov fridskränkning (män) N=729, Grov fridskränkning (kvinnor) N=201.

Tabell B2. Huvudpåföljd för personer lagförda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning som huvudbrott. Uppdelat på om brottet inträffade före eller efter straffskärpningen. Oviktat material. Procent.

	Grov kvinnofridskränkning		Grov fridskränkning	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=1 270)	(N=682)	(N=620)	(N=320)
Fängelse	75,4	79,0	61,1	70,0
Rättspsykiatrisk vård	1,1	1,5	1,9	3,4
Skyddstillsyn med fängelse <= 3 mån.	1,1	1,2	1,0	3,1
Skyddstillsyn med särskild behandlingsplan	14,8	12,5	7,3	4,7
Skyddstillsyn med samhällstjänst	2,4	2,5	5,8	7,5
Skyddstillsyn	2,8	2,5	7,9	4,7
Villkorlig dom med samhällstjänst	1,7	0,7	11,8	4,4
Villkorlig dom	0,3	0,1	1,6	0,6
Ungdomsvård/Ungdomstjänst	0,1	0,0	1,5	1,6
Åtalsunderlåtelse	0,2	0,0	0,2	0,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell B3. Den utdömda fängelsetidens längd bland personer dömda till fängelse (exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre mån.) för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Oviktat respektive viktat material. Procent.

	Oviktat		Viktat	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=958)	(N=539)	(N=958)	(N=539)
Mindre än 6 månader	1,1	1,1	1,1	0,9
Exakt 6 månader	20,0	2,6	20,0	2,8
7–8 månader.	25,1	3,2	25,1	2,8
Exakt 9 månader	2,8	22,6	2,8	21,7
10–11 månader	19,5	19,7	19,5	19,5
Exakt 12 månader	15,7	28,2	15,7	28,2
Mer än 12 högst 24 månader	14,9	21,5	14,9	22,8
Mer än 24 månader (ej livstid)	0,8	1,1	0,8	1,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell B4. Statistiska uppgifter om utdömd fängelse tid (månader) för grov kvinnofridskränkning före och efter straffskärpning. Exklusive dömda till skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader. Oviktat respektive viktat material.

	Oviktat			Viktat	
	Före (N=958)	Efter (N=539)		Före (N=958)	Efter (N=539)
Medelvärde	10,2	11,9	Medelvärde	10,2	12,1
Median	10,0	12,0	Median	10,0	12,0
Modalvärde	8,0	12,0	Modalvärde	8,0	12,0
Standardavvikelse	4,4	4,2	Standardavvikelse	4,4	4,3
Minimum	2,0	1,0	Minimum	2,0	1,0
Maximum	36,0	36,0	Maximum	36,0	36,0
Percentiler			Percentiler		
25	8,0	9,0	25	8,0	9,0
50	10,0	12,0	50	10,0	12,0
75	12,0	12,0	75	12,0	12,0

Tabell B5. Den utdömda fängelsestidens längd bland personer dömda till fängelse (inklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader) för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. Oviktat respektive viktat material. Procent.

	Oviktat		Viktat	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=972)	(N=547)	(N=972)	(N=548)
Mindre än 6 månader	2,6	2,6	2,6	2,4
Exakt 6 månader	19,8	2,6	19,8	2,7
7–8 månader	24,7	3,1	24,7	2,7
Exakt 9 månader	2,8	22,3	2,8	21,2
10–11 månader	19,2	19,4	19,2	19,2
Exakt 12 månader	15,4	27,8	15,4	27,9
Mer än 12 högst 24 månader	14,7	21,2	14,7	22,6
Mer än 24 månader (ej livstid)	0,8	1,1	0,8	1,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell B6. Statistiska uppgifter om utdömd fängelsestid (månader) för grov kvinnofridskränkning före och efter straffskärpning. Inklusive dömda till skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader. Oviktat respektive viktat material.

	Oviktat			Viktat	
	Före	Efter		Före	Efter
	(N=972)	(N=547)		(N=972)	(N=547)
Medelvärde	10,1	11,8	Medelvärde	10,1	12,0
Median	10,0	12,0	Median	10,0	12,0
Modalvärde	8,0	12,0	Modalvärde	8,0	12,0
Standardavvikelse	4,4	4,4	Standardavvikelse	4,4	4,4
Minimum	1,0	1,0	Minimum	1,0	1,0
Maximum	36,0	36,0	Maximum	36,0	36,0
Percentiler			Percentiler		
25	8,0	9,0	25	8,0	9,0
50	10,0	12,0	50	10,0	12,0
75	12,0	12,0	75	12,0	12,0

Tabell B7. Den utdömda fängelsestidens längd bland personer dömda till fängelse (exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre mån.) för grov fridskränkning som huvudbrott. Oviktat respektive viktat material. Procent.

	Oviktat		Viktat	
	Före straffskärpning	Efter straffskärpning	Före straffskärpning	Efter straffskärpning
	(N=378)	(N=224)	(N=378)	(N=226)
Mindre än 6 månader	0,8	0,4	0,8	0,4
Exakt 6 månader	17,2	0,9	17,2	1,3
7–8 månader.	23,5	4,0	23,5	4,0
Exakt 9 månader	5,8	13,8	5,8	15,0
10–11 månader	11,4	15,6	11,4	14,2
Exakt 12 månader	16,1	23,2	16,1	24,8
Mer än 12 högst 24 månader	21,2	40,6	21,2	38,9
Mer än 24 månader (ej livstid)	4,0	1,3	4,0	1,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell B8. Statistiska uppgifter om utdömd fängelsestid (månader) för grov fridskränkning före och efter straffskärpning. Exklusive dömda till skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader. Oviktat respektive viktat material.

Oviktat			Viktat				
	Före	Efter		Före	Efter		
	(N=378)	(N=224)		(N=378)	(N=224)		
Medelvärde	11,9	13,9	Medelvärde	11,9	13,8		
Median	10,0	12,0	Median	10,0	12,0		
Modalvärde	8,0	12,0	Modalvärde	8,0	12,0		
Standardavvikelse	7,1	5,4	Standardavvikelse	7,1	5,3		
Minimum	3,0	3,0	Minimum	3,0	3,0		
Maximum	72,0	42,0	Maximum	72,0	42,0		
Percentiler	25	8,0	10,0	Percentiler	25	8,0	10,0
	50	10,0	12,0		50	10,0	12,0
	75	14,0	16,0		75	14,0	16,0

Tabell B9. Den utdömda fängelsestidens längd bland personer dömda till fängelse (inklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre mån.) för grov fridskränkning som huvudbrott. Oviktat respektive viktat material. Procent.

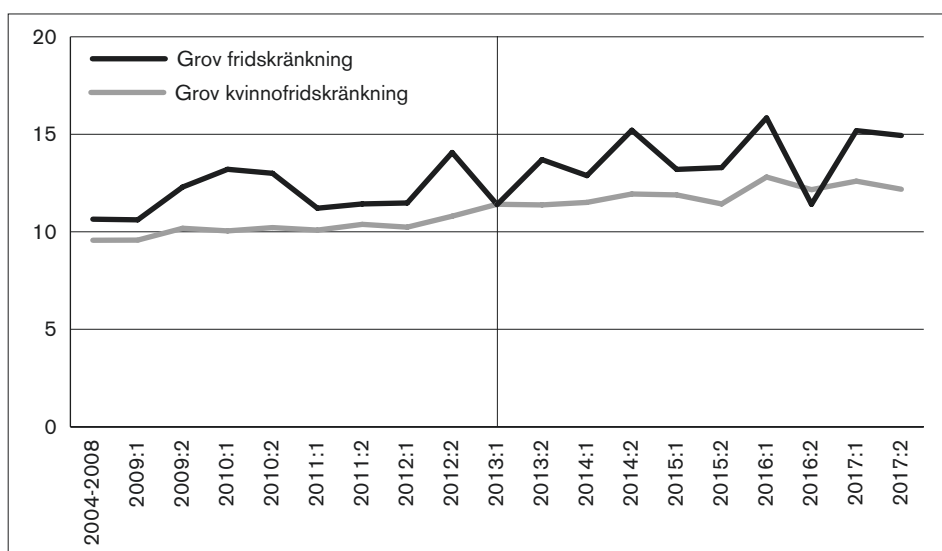
	Oviktat		Viktat	
	Före	Efter	Före	Efter
	straffskärpning	straffskärpning	straffskärpning	straffskärpning
	(N=384)	(N=234)	(N=384)	(N=235)
Mindre än 6 månader	2,3	4,7	2,3	4,3
Exakt 6 månader	16,9	0,9	16,9	0,9
7–8 månader.	23,2	3,8	23,2	4,7
Exakt 9 månader	5,7	13,2	5,7	13,6
10–11 månader	11,2	15,0	11,2	15,3
Exakt 12 månader	15,9	22,2	15,9	23,4
Mer än 12 högst 24 månader	20,8	38,9	20,8	36,6
Mer än 24 månader (ej livstid)	3,9	1,3	3,9	1,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell B10. Statistiska uppgifter om utdömd fängelsestid (månader) för grov fridskränkning före och efter straffskärpning. Inklusive dömda till skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader. Oviktat respektive viktat material.

Oviktat			Viktat				
	Före	Efter		Före	Efter		
	(N=384)	(N=234)		(N=384)	(N=234)		
Medelvärde	11,7	13,4	Medelvärde	11,7	13,3		
Median	10,0	12,0	Median	10,0	12,0		
Modalvärde	8,0	12,0	Modalvärde	8,0	12,0		
Standardavvikelse	7,2	5,8	Standardavvikelse	7,2	5,8		
Minimum	1,0	1,0	Minimum	1,0	1,0		
Maximum	72,0	42,0	Maximum	72,0	42,0		
Percentiler	25	8,0	10,0	Percentiler	25	8,0	10,0
	50	10,0	12,0		50	10,0	12,0
	75	12,0	16,0		75	12,0	16,0

Bilaga 2. Figurer

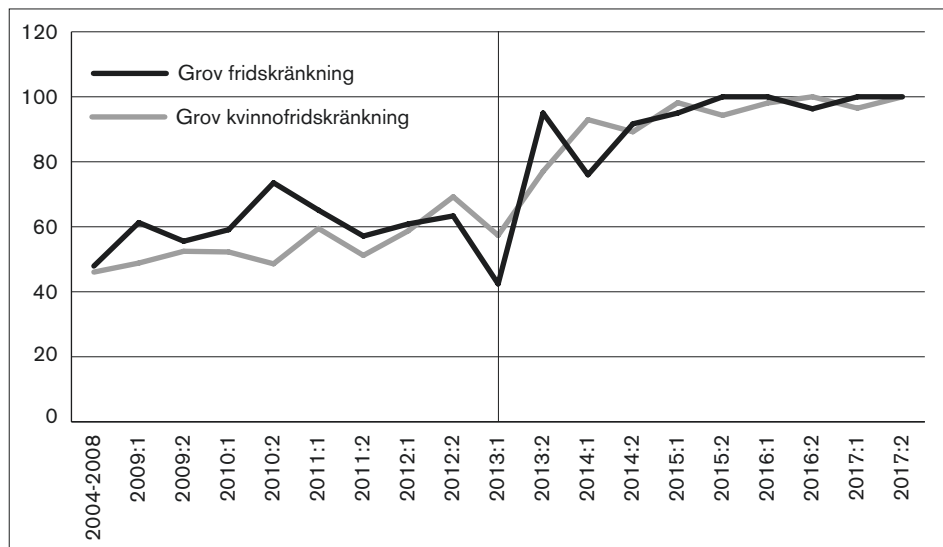
Figur B1. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader för personer dömda till fängelse* för grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning som huvudbrott efter tidpunkt för brottet indelat halvårsvis. Sista period då den gamla lagstiftningen gällde är markerad med ett streck. Oviktat material.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

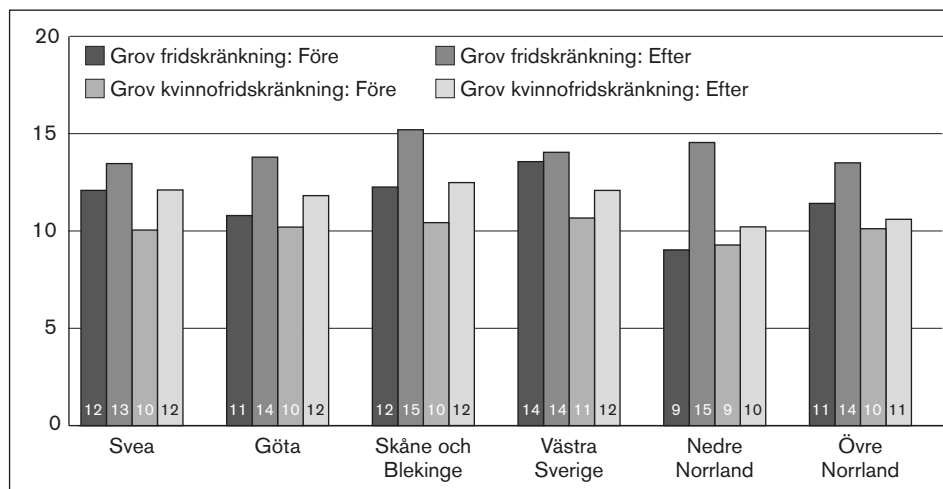
Notera: Åren 2004–2008 har slagits samman i *en* kategori på grund av det var relativt få individer i de aktuella materialen (lagförda 2009–2017) med en brottstidpunkt som inträffade någon gång under dessa år.

Figur B2. Andel bland fängelsdömda* för grova fridskränkingsbrott som dömts till minst nio månaders fängelse efter indelning av brottstillfället, åren 2009–2017, uppdelat på halvår (samt perioden 2004–2008). Procent. Sista period då den gamla lagstiftningen gällde är markerad med ett streck. Oviktat material.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Figur B3. Genomsnittligt antal utdömda fängelsemånader för fängelsdömda för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning före respektive efter straffskärpningen uppdelat på vilket hovrättsområde tingsrätten tillhör. Oviktat material.

* Exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader.

Bilaga 3. Analys av erhållen strafftid

I denna specialanalys undersöks med hjälp av multipel regression³⁸ om straffskärpningen gett utslag i form av längre fängelsestraff bland de fängelsdömda för grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning. Syftet är att undersöka hur starkt sambandet är mellan utdömd fängelsestid och ett antal bakgrundsvariabler, samt framförallt, att se hur sambandet förändras när en variabel om brottet inträffade före eller efter straffskärpningen förs in i regressionsmodellen. Om denna variabel medför att andelen förklarad varians ökar i regressionsanalysen och variabelns regressionskoefficient är större än noll, innebär det att den genomsnittliga strafftiden ökat för brott begångna under den studerade perioden efter straffskärpningen, vid kontroll av inverkan från övriga faktorer i modellen.

Metod

Den beroende variabeln i analysen är antal utdömda fängelsemånader för de personer som fått påföljden fängelse (exklusive skyddstillsyn med fängelse i högst tre månader). Som oberoende (förklarande) variabler ingår ålder vid brottet, antal brott i domen samt antal tidigare lagföringar (de senaste 5 åren). Måtten är kategoriserade på samma sätt som i den tidigare analysen (vid konstruktionen av vikter). När det gäller regressionsanalysen av strafftiden för grov fridskränkning ingår även kön som en oberoende variabel. Utöver detta ingår en regional variabel i regressionsanalysen gällande hovrättsområde, baserat på vilken hovrätts upptagningsområde (domkrets) den dömande tingsrätten tillhör.³⁹

Variablerna är kodade som så kallade dummyvariabler⁴⁰ och för varje variabel anges en referenskategori i tabellerna. För exempelvis variabeln ”Antal brott i domen” är variabelvärdet ”Ett brott” referenskategori. Regressionskoefficienterna för referenskategorierna är noll. De övriga regressionskoefficienterna för varje variabels variabelvärde visar hur det skattade genomsnittliga värdet i antal fängelsemånader ökar eller minskar när effekterna från de övriga variablerna i modellen hålls konstant.⁴¹

³⁸ Se t.ex. Hardy 1993, Djurfeldt m.fl. 2003.

³⁹ I figur B3 i bilaga 2 visas den genomsnittliga strafftiden för grov frids- och grov kvinnofridskränkning i de olika hovrättsområdena, före och efter straffskärpningen.

⁴⁰ Dikotoma (tudelade) variabler (kodade 0 och 1).

⁴¹ Tabellerna visar de ostandardiserade regressionskoefficienterna (b).

Till exempel: I modell 1 i tabell B11 uppgår koefficienten för ”Tre eller fler brott i domen” till 1,77. Det betyder att för personer som döms för minst tre brott i domen är det skattade antalet utdömda fängelsemånader i genomsnitt 1,77 månader längre än för personer med endast ett brott i domen (referenskategori), vid kontroll för inverkan av övriga variabler.

Värdet för koefficienten ”Konstant” i tabellerna anger det skattade genomsnittliga antalet fängelsemånader när alla oberoende variabler i modellen har värdet noll (det vill säga är i referenskategori). Den multipla korrelationskoefficienten (R) anger styrkan i sambandet mellan alla de oberoende variablerna i modellen sammantaget och den beroende variabeln, och går från 0 (inget samband alls) till 1 (perfekt samband). Determinationskoefficienten (R^2) anger andelen förklarad varians och går även den från noll till ett. Ju högre värde desto större förmåga hos modellen att predicera värdet på den oberoende variabeln. Det vill säga desto större påverkan har de oberoende variablerna på antalet utdömda fängelsemånader i det här fallet.

Regressionsanalyserna har genomförts i två steg. I modell 1 ingår alla oberoende variabler utom variabeln ”Tidpunkt för brottet”. I modell 2 införs även denna variabel i analysen. ”Före straffskärpning” utgör referenskategori och värdet för ”Efter straffskärpning” visar hur det genomsnittliga antalet utdömda fängelsemånader förändrats efter straffskärpningen enligt modellen.

I tabellerna anges även observerad signifikansnivå (p-värden) för de skattade koefficienterna (med hjälp av stjärnmarkeringar). Eftersom det rör sig om totalurval är signifikansprövningar egentligen överflödiga. Signifikansnivån redovisas här ändå, men endast som en hjälp att avgöra vilka variabler som relativt sett kan bedömas ha ett mer betydande inflytande på resultaten och regressionsmodellernas anpassning till data.⁴²

Resultat för grov kvinnofridskränkning

När det gäller grov kvinnofridskränkning visar modell 1 att de oberoende variablerna sammantaget har ett visst samband med utdömd fängelsestid (Multipl R=0,22, Multipl $R^2=0,05$) (tabell B11). Sambandet kan betecknas som tämligen svagt men ändå inte obetydligt. Studeras därefter effekterna av de enskilda variablerna framgår det att ålder har betydelse då strafftiden i genomsnitt är cirka två månader kortare för personer 60 år eller äldre än för personer 21–59 år (referenskategori). Antal brott i domen har också en inverkan då strafftiden i genomsnitt är längre för de med tre eller fler brott i domen än för de med ett brott. Vidare kan noteras att tingsrätterna i Nedre Norrlands hovrättsområde tenderar att utdöma cirka en månads kortare straff än tingsrätterna i Svea hovrättsområde, vid kontroll av inverkan från övriga variabler.

I nästa steg läggs variabeln ”Tidpunkt för brottet” in i modellen (modell 2). Korrelationskoefficienten blir starkare och andelen förklarad varians stiger vilket indikerar att höjningen av minimistraffet haft påverkan på den utdömda strafflängden. Resultatet anger att den skattade genomsnittliga strafftiden för dömda för grov kvinnofridskränkning ökat med cirka 1,9 månader i genomsnitt efter straffskärpningen, med hänsyn tagen till effekter från övriga faktorer i analysen.

⁴² Se tex. Djurfeldt m.fl. (2003, s. 204). Vid slumpmässiga urval anger ett p-värde på $p < 0,01$ att sannolikheten att en observerad skillnad uppkommit genom slumpen är mindre än 1 procent.

Tabell B11. Resultat av multipel regressionsanalys av antal utdömda fängelsemånader för grov kvinnofridskränkning som huvudbrott. N=1 497.

		Modell 1	Modell 2
		b	b
Konstant		9,98 ***	9,25 ***
Ålder (referenskategori: 21–59 år)	Ålder 15–20 år	-0,02	0,22
	Ålder 60+ år	-2,04 **	-1,94 **
Antal brott i den aktuella domen (referenskategori: Ett brott)	Två brott i domen	0,84 **	0,77 *
	Tre eller fler brott i domen	1,77 ***	1,93 ***
Tidigare brottsbelastning (de senaste 5 åren) (referenskategori: Ingen tidigare lagföring)	En tidigare lagföring	0,00	0,05
	Två eller fler tidigare lagföringar	0,15	0,19
Hovrättsområde (referenskategori: Svea hovrättsområde)	Göta hovrättsområde	0,02	0,04
	Hovrättsområde för Skåne och Blekinge	0,37	0,29
	Hovrättsområde för Västra Sverige	0,38	0,29
	Hovrättsområde för Nedre Norrland	-1,08 *	-1,10 *
	Hovrättsområde för Övre Norrland	-0,20	-0,22
Tidpunkt för brottet (före eller efter straffskärpning) (referenskategori: Före straffskärpning)	Efter straffskärpning		1,89 ***
Multipel R		0,22	0,30
Multipel R ²		0,05	0,09

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$.

Resultat för grov fridskränkning

Resultaten av regressionsanalysen av strafftiden för grov fridskränkning visar att även för denna brottstyp har antal brott i domen en klar inverkan på straffets längd (tabell B12, modell 1). De med tre eller fler brott i domen får i genomsnitt cirka 3,4 månader längre straff än de med ett brott. Därutöver kan noteras att effekten av antal tidigare lagföringar går i negativ riktning. Det kan tyckas något förvånande eftersom det innebär att de med flera tidigare lagföringar tenderar få kortare straff, men det gäller alltså vid kontroll av effekter från de övriga faktorerna i modellen.⁴³ När det gäller region visar resultatet att tingsrätter i Västra Sveriges hovrättsområde i genomsnitt utdömer längre straff än domstolarna i referenskategori Svea hovrättsområde, medan tingsrätterna i Nedre Norrland däremot tenderar att döma till kortare straff.

I modell 2 förs variabeln gällande tidpunkt för brottet in i analysen. Enligt resultatet har den genomsnittliga strafftiden för grov fridskränkning ökat med cirka 1,7 månader efter straffskärpningen med hänsyn tagen till effekter från övriga variabler i modellen. Den förklarade variansen stiger också i förhållande till modell 1 vilket indikerar en påverkan av straffskärpningen på strafftiden. I övrigt är mönstret i resultaten likartat som beskrivits för modell 1.

⁴³ En kontroll för s.k. multikollinearitet visar att detta inte föreligger i någon kritisk grad (Djurfeldt m.fl. 2003, s. 389).

Tabell B12. Resultat av multipel regressionsanalys av antal utdömda fängelsemånader för grov fridskränkning som huvudbrott. N=602.

		Modell 1	Modell 2
		b	b
Konstant		10,35 ***	9,79 ***
Kön (referenskategori: Kvinna)	Man	0,99	1,00
Ålder (referenskategori: 21–49 år)	Ålder 15–20 år	-1,90	-1,75
	Ålder 50+ år	0,86	0,58
Antal brott i den aktuella domen (referenskategori: Ett brott)	Två brott i domen	1,61 *	1,44
	Tre eller fler brott i domen	3,42 ***	3,30 ***
Tidigare brottsbelastning (de senaste 5 åren) (referenskategori: Ingen tidigare lagföring)	En tidigare lagföring	-1,44	-1,33
	Två eller fler tidigare lagföringar	-1,67 **	-1,75 **
Hovrättsområde (referenskategori: Svea hovrättsområde)	Göta hovrättsområde	-1,05	-0,94
	Hovrättsområde för Skåne och Blekinge	0,68	0,58
	Hovrättsområde för Västra Sverige	1,65 *	1,57 *
	Hovrättsområde för Nedre Norrland	-2,30 *	-2,08 *
	Hovrättsområde för Övre Norrland	-0,78	-0,69
Tidpunkt för brottet (före eller efter straffskärpning) (referenskategori: Före straffskärpning)	Efter straffskärpning		1,71 **
Multipel R		0,30	0,32
Multipel R ²		0,09	0,10

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar resultaten från regressionsanalyserna att höjningen av minimistraflet förlängt den genomsnittliga strafftiden för brott begångna efter straffskärpningen, med hänsyn tagen till effekter från övriga variabler i regressionsmodellerna (ålder, antal brott i domen, tidigare lagföringar samt hovrättsområde, och vad gäller grov fridskränkning även variabeln könstillhörighet). Såväl för personer dömda till fängelse för grov kvinnofridskränkning som fängelsedömda för grov fridskränkning ligger den skattade förlängningen av strafftiden i intervallet drygt en och en halv till knappt två månader. Resultaten ligger nära de som framkom i de tidigare redovisade jämförelserna.

Bilaga 4. Förteckning över geografisk indelning i hovrättsområden

Förteckning över geografisk indelning i hovrättsområden.

Hovrättsområde	Län eller kommuner som ingår
Svea hovrättsområde	Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Västmanlands och Dalarnas län.
Göta hovrättsområde	Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Örebro län samt Essunga, Falköpings, Grästorps, Gullspångs, Götene, Hjo, Karlsborgs, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner.
Hovrättsområde för Skåne och Blekinge	Blekinge och Skåne län.
Hovrättsområde för Västra Sverige	Hallands och Värmlands län samt Ale, Alingsås, Bengtsfors, Bollebygds, Borås, Dals-Eds, Färgelanda, Göteborgs, Herrljunga, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Lysekils, Marks, Melleruds, Munkedals, Mölndals, Orusts, Partille, Sotenäs, Stenungsunds, Strömstads, Svenljunga, Tanums, Tjörns, Tranemo, Trollhättans, Uddevalla, Ulricehamns, Vårgårda, Vänersborgs, Åmåls och Öckerö kommuner.
Hovrättsområde för Nedre Norrland	Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län.
Hovrättsområde för Övre Norrland	Västerbottens och Norrbottens län.

I syfte att motverka våld i nära relationer infördes brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i brottsbalken 1998.

Genom en lagändring 2013 skärptes minimistraffet från sex till nio månaders fängelse. Därtill kom fridskränkingsbrotten att omfatta även skadegörelse av en närstående persons egendom samt överträdelse av kontaktförbud, vid sidan av de tidigare omfattade brottstyperna brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt sexualbrott.

På uppdrag av regeringen presenterar Brå i denna studie en analys av straffskärpnings eventuella effekter på utdömda påföljder och strafftider.

Skriften vänder sig främst till regeringen och rättsväsendets aktörer, men även till andra med intresse för frågan.

